

החוויה והרומאנטיקה

משמעות' הישירות הנפש האימפוטנטית אך היומנית שלהם.

חוויה קיומית ומעוצמת

מהדחבל שרן מירון, שאילו אנו מגיעים לאט לאט בדרךנו הנפתלת ברשימה זו, לא שעה לעצתה וזהרתה הנכונה של פראנסס פרגוסון, אותה הוא מצטט באחד מספריו המוקדמים. שכן דווקא בתיבה משומשת זו, "חוויה", בחר כרי להשתית עליה את הירורו בנושא "הפואטיקה של החוויה" בספרות העברית; זו אשר "רווחת במחשבה הסיפרותית שלנו מזה דורות אחרים", ואשר "כמו בכל הסיפרות המערבית היא התחייבה גם אצלנו מן המהפכה הרומאנטית". וב' המשך: כיוון שמהפכה זו, נגתה אחרת אצלנו, כידוע, ערמאוד" — "הופיעה הפואטיקה של החוויה במחשבת השירה שלנו (רק) כמאה שנה אחר הופעתה בחשיבה הסיפרותית האירופית". מבססה ומבטאה "הגדול הראשון אצלנו... היה ביאליק."

כנורמה הקובעת מה צריכה להיות שירה אידיאלית. אין דיבורים סתמיים אלה על שירה אישית, חווייתית ואי-תנטי' עומדים בפני כל ביקורת. אם לאחר הקריאה בכמה מאמרי-ביקורת של סניגור' כזה לשירה אישית וחוויתית' עדיין אין אני יודע מה ומי אהוב עליו ומה ומי שנוא עליו — ולא רק בשירי רה. אלא גם בתחומים אחרים. מאמ' פסיים. מוסרים וסוציאליים. ומשום כך גם בשירה — הרי זה מוכיח מה זעומה התועלת שבטרמינולוגיה זו.

שלמה גרודזנסקי, לפני מדף סיפרי שירה חדשים, 1961.

בגרמניה, המשכה במישתם של שופנהאואר ותלמידיו יריבו ניטשה ובמאה העשרים — במישתו של ברגסון ובפראקסיס של מארסל פרוסט, שירי הרואים בו, ברגסוני' מבחינה זו, בדבר הצורך לשחרר את לשון האמנות, ובעצם כל לשון יצירתית ואולי אף את הלשון בכלל, מקלקלת המושגית וההפשטה היתירה שפשתה בה, כדי להחזיר לה את חיותה, זמניה, ולעשותה קונקרטית, חושית ותמונתית. גם אם יש קירבה בין זה לזה, לא חד הם. שהרי מצויים במאה העשרים ניאויקלאסיקנים לא-מעטים — ופאונר, יולם והאימאג'יסטים וכן כמה ממשוררי הימין הריאקציוני בצרפת, ואולי גם פול ואלרי ביניהם — שסברו כי ניתן בהחלט לזווג התנגדות (אנטי-רומאנטית) להפרותו של רגש בלתי מבוקר, וחוויות קיומיות אישיות" או כל "חוויות אישיות" שהן, עם יוקה (רומאנטית) למלאות, לעושר ואף למוחשיות (קונקרטיות) של הרגע" החרפעי והחולף.

אכן, אילו היה דן מירון משקיע מעט יותר זמן בעיון בכתיבתם של הוגי המחשבה הפיוטית האירופית של שיליה המאה ה-19 והורמים המהפכניים בראשית המאה העשרים, ואפילו על חשבון עיוני בקומדיה התיכונה של תיאודור פראסטס, היה חוסך מעצמו כמה וכמה עירובים ו"פיתולים" מיותרים.

אבל הוא אינו מסתפק בהפגנת אי-ההתמצאות שהפגין עד כה בלכתו אחר "החוויה" שלו במידבר, בארץ לא ורועה (תחת שהיה יכול לדגל בעיקבותיה בארץ ורועה מאות אלפי מחקרים). עכשיו אין הוא מרפה עד שהוא תולה את כל הפואטיקה של החוויה" שלו בביאליק. מבלי לשאול את עצמו, כדרך ששאלנו אנו, אם שיר כ"מתי מידבר" או "בעיר ההריגה" ואפילו שיר אוטוביוגרפי כביכול "המתמיד" או שיר לירי כלשהו חווים — כך בפשטות?

דור דורושי

אבל נלך הלאה, אם אכן ביאליק הוא זה שהיה "מבססה ומבטאה הגדול הראשון אצלנו" של הפואטיקה של ... (אינני מסוגל עוד לכתוב את המילה), ואם, כדברי מירון, לא נתחדש דבר במחשבת השירה העברית מאז ביאליק ועד היום וההמשכה הסיפרותית שלנו עורונה נטועה בעיקרה בקרקע ההנחות הרומאנטיות, המניחות קשר מידי וחרי-משמעי בין חוויה למימושה המילולי" (טעות גמורה, וכבר הצבענו על כך), ואם באמת כולנו "מבחינה זו עדיין אנו (חיים) בדורו של ביאליק, ובמפה ההיסטורית של סיפרות המערב — בדורם של קולרידג' והאחים שלגל", כי אז — וכאן יוצא מרצע שלנו מן השק — גם ביאליק עצמו חי כמובן "בדורם של קולרידג' והאחים שלגל", ואם כך — כיצד ניתן להציג רומאנטיקן מוקדם כזה כמי שהכניס את השירה העברית לעידן המודרני ואפילו פתח לפתח לעבר השפעות תרבותיות מודרניות ניסיוניות" (בואה לילה, עמ' 34), וכאם ש"גניברת בו גם אוירה סיפרותית מודרנית" (שם, 31). ליתר זהירות אמנם מוסיף מירון ומציין כי אוירה מודרנית סתם או מודרנית זו היא "אוירת" הסימבוליים הרוסי", והרי דווקא אותה אינו יכול לחקור בעצמו כיוון שאינו קורא רוסית — חיסרון לא-מבוטל אצל חוקר ביאליק (אבל אצלנו הרי כבר התגלו הכל לחוקרי סיפרות "תור הזהב" שלנו בספרו, שאינם יודעים ערבית, ומה זה לעומת זה?), אגב, דווקא בנושא זה של השפעת הסימבוליים הרוסי על ביאליק עשתה הגב' אסתר נהד"ל עבודה חלוצית חשובה.

הרי לך נתיב: משורר שהוא, מבחינה הפורטיקה" שלו, חי עדיין "בדורם של קולרידג' והאחים שלגל", או, לכל המאוחר, בדורו של בנרסו קרואצה", ומאידך גיסא — מי "שאישר את פריצתן של התודעה והרגישות המודרניות אל תוך סיפרותנו" והכניס את סיפרותנו ל"אוירתו" של המודרניזם של שיליה המאה התשע-עשרה וראשית המאה העשרים; ובין זה לזה — כמו בהרבות מבוכה ובלבול — גם משורר הפונה "לא במיקרה", רביים משירי, "למוסכמות האנריות של האודה הפורמאלית הניאויקלאסית של שיר הגות האפיסטולארי שמקורו בשירה הרומית העתיקה"!!! (שם, 40). אכן, ברירה מצויה הוא הביאליק הזה של דן מירון. ממין ה"unicorns" (החד-קרן) האגדי או יוכני זה שאיש עוד לא ראהו וחי. וספקנים יאמרו: בעלי-חיים מופלא הוא שרן מירון עצמו המציא להפגנת גדול כונו ורעם ידיו. ובאמת יש לו מנופול עליו, שהרי מי יבקש לגזול מידו, יאיר קלאסיקן-רומאנטי-מודרני זה של שיליה עידן ההשכלה שלנו?

ב"הרומאנטיקה" — בהא-הידיעה, ואתה תמה, כלום ייתכן עוד מבקר רציני ואחראי למושגיו שישתמש במילה זו כאילו היתה בעלת תוכן חרי-משמעי, ברור ומוגדר, שאין עליו עוררין. הלא כולנו כבר קראנו כיום בחיבוריהם של מי שעסקו בחקר דווקא, שמיספר "הרומאנטיקות" גדול כמעט כמיספר הרומאנטיקאים או האנשים שהשתמשו בספק-מושג ספק צמר-גפן מילולי זה בעבודותיהם. הגה — אביא רק דוגמה אחת — מצויה רומאנטיקה (כאן כתנועה היסטורית) גרמנית, שהיא, ברובה, מיסטית, קאתולית, אליטיסטית ואף ריאקציונית מבחינה פוליטית ומבחינות אחרות, לעומת רומאנטיקה צרפתית, שהיא דווקא, להיפך, נאורה, ליברלית, דמוקרטית ואף אל סיפו של הסוציאליזם הגיעה, ר"ל. על תפוצות "רומאנטיקות" ניתן עוד לדבר אבל על "רומאנטיקה" סתם כך, בלא להגדיר למה מתכוונים? איזה מובן יש ל"חוויה" בהקשר זה של הרומאנטיקה האירופית? זה שהרומאנטיקנים ביקשו לשחרר את הרגש משכלתנותה הפורמאלית היתירה של האנציקלופדיה והניאור קלאסיקה של המאה ה-18 — זאת יודע כל תלמיד בית-ספר תיכון אירופי מתוקן (אבל לא

ג'ושוא (יהושוע) רנולדס: בין קומדיה לטרגדיה. המחזאי האנגלי הנודע דייוויד ג'יק (1716-1779) בציר שמן מאת אחד מגדולי אמני אנגליה.

היה זה ביאליק, אליבא דמירון, ש"קבע את החוויה המעוצמת לא רק כיסוד השירה אלא אף כמקור הלשון בכללה, והוא שהבחינו בין לשון הפרוזה כאמצעי תיקשורת, המבוסס בהכרח על איבון הלשון והשימוש בה כמערכת סימנים משותפת לכלל... לבין לשון השירה שהיא אמצעי הבעה, והיא חותרת להאייאה של הלשון ועל-ידי החזרתה אל מקורותיה החווייתיים ועל-ידי השימוש בה כביישת בעלת קיום שמעבר ליחסי סימן-מסומן, לשם ההמחשה הייחודית של החוויה הקיומית האישית." (מפרט אל עיקר, 11).

בקיצור: הכל נכון אבל אין גם מושג אחד שהוא מחור ומובחן כראוי, חרף כל מה שלמד דן מירון ממאמרו של ביאליק, גילוי וכיסוי בלשון, ולא פחות מכך, נראה לי, מעיון במישתו ה"קלאסית" של אחד ת"א יולם, מהוגי הדיעות של המודרנה האנגלית-אמריקאית בראשית המאה (הדימיון בניסוח קרוב, כמרומה, מכדי שיהיה כאן זימור-מיקרים בלבד).

בראשית היות, כמובן, "החוויה המעוצמת" ו"חוויה קיומית אישית". זיקתו של מירון להפשטות "בלתי-חוויתיות" אלה ניכרת כבר בחיבוריו המוקדמים ביותר. כך הוא מכתיר רשימה מוקדמת (אמנים, 7.1.55) בכותב "ציריות חוויתית ושאינה חוויתית", ואף מנסה להבחין בין זו לבין זו. כשלעצמי, אודה ולא אבוש, מעולם לא "חווית", "ציריות" ועדיין לא פגשתי אדם שטען באוזניי כי אכן עשה כן. אבל נניח לזה. עובדה היא, שמאז אותם ימים ראשונים קנו להן, "חוויה", "חוויה אישית", "חוויה קיומית" שכיחה בכל חיבוריו וספריו, עד שמתקבל באמת הורשם כי הוא-הוא שגור לתפוצתה האיררה בכיקורתנו — כולל זו שבשכוננו, במקומות ובקצות-גוש.

צמר-גפן מילולי

כל אלה הן זוטות בהשוואה לביבלובים ולעירפולים הצאורים בתמונה ההיסטורית-כניכול המצויירת כאן לגנר עינינו. ונפתח